

ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΪΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΘΡΕΑ

Των αδελφών Χριστίδη (Χρίστου, Γεώργιου και Σάββα)

Από το ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟ ΠΕΤΣΑ

Η Κυθρέα από τα παλιά χρόνια ήταν ξακουστή για τον Κεφαλόβρυσο της, την μεγαλύτερη πηγή στην Κύπρο. Το νερό χρησιμοποιούνταν για τη γεωργική παραγωγή με την καλλιέργεια πολλών καρποφόρων δένδρων: ελαιόδεντρα, λεμονόδεντρα, συκιές, ροδιές, μεσιλιές, πουρνελιές, μαραπελλιές, κλήματα, μηλιές, ροδακινιές και άλλα. Καλλιεργούσαν επίσης διάφορες εποχιακές καλλιέργειες: σιτηρά, βαμβάκι, σπασάμι, κουκιά, μολοχία, πατάτες, κρεμμύδια, τομάτες, κραμπιά, κουνουππίδια, μπάμιες, κολοκυθάκια, λάχανα, ρεπάνια και άλλα. Παράλληλα με τις καλλιέργειες και τη γεωργική παραγωγή, το νερό χρησιμοποιούνταν και σαν κινητήρια δύναμη των πολλών νερομύλων. Ήταν η μόνη κωμόπολη που είχε τους περισσότερους νερόμλους που έφθαναν τους 32 σε σύγκριση με τη Λάπηθο που είχε 7-8 και τον Καραβά που είχε 3-4.

Τούτο οφειλόταν στο πολύ ψηλό υψόμετρο που είχε η πηγή και στην εκτεταμένη διαδρομή που έκανε το νερό κάπου 4 μίλια μέχρις ότου φθάσει στον ομαλό πια κάμιο που δεν άφηνε πλέον δυνατότητες εγκατάστασης νερομύλων.

Οι 32 νερόμυλοι της Κυθρέας άλεθαν ακατάπαυστα το σιτάρι και το κριθάρι, το δε αλεύρι χρησιμοποιούνταν για την παρασκευή ψωμιού, το δε κριθάλευρο χρησιμοποιούνταν και για την κτηνοτροφία ιδίως για την εκτροφή των χοίρων. Η βιομηχανία του αλεύρου ήταν μια πρώτης τάξεως βιομηχα-

νία ανέξοδος (αποφυγή καυσίμων) και πολύ προσοδοφόρος σε εποχή μάλιστα που ελάχιστες ήταν οι βιομηχανίες στην Κύπρο. Αυτή έδιδε ζωή και κίνηση στην Κυθρέα και απασχολούσε αρκετό εργατικό προσωπικό μέσα και έξω από την Κυθρέα. Μυλωνάδες και χαρακτες των μύλων, αγωγιάτες αρχικά με ζώα και κάρρα μονά και διπλά (με ένα και δυο άλογα αντιστοίχως) βραδύτερο με αυτοκίνητα για μεταφορά των σιτηρών και των αλεύρων στον προορισμό τους, γυναίκες για το πλύσιμο, το στέγνωμα και το κοσκίνισμα του σιταριού, ψωμάδες στις πόλεις, παρασκευή, ψήσιμο, διανομή και διάθεση των ψωμιών στα μπακάλικα.

Η Κυθρέα τροφοδοτούσε με αλεύρια τη γειτονική Μεσαορία για παρασκευή ψωμιού στις οικογένειες των παραγωγών και τις τρεις πλησιέστερες πόλεις προ την Κυθρέα, Λευκωσία, Λάρνακα και Αμμόχωστο. Οι πολλοί νερόμυλοι έγιναν αφορμή να επιδοθούν πολλοί Κυθρεώτες στη βιομηχανία του αλεύρου. Να έχουν ιδιόκτητους μύλους και να εργάζονται αποκλειστικά για λογαριασμό τους και να συντηρούν πρατήρια στη Λευκωσία και το Βαρώνι για διάθεση του αλεύρου στους ψωμάδες απ' ευθείας από το μύλο.

Διατηρούσαν ακόμη αποθήκες από τις οποίες τροφοδοτούσαν με αλεύρια τους κουλλουράδες, τους ζαχαροπλάστες και τους μπακάληδες.

Ανάμεσα στους 32 τούτους νερόμυλους είναι ο «Κεφαλόβρυσος» που απέχει από την πηγή μόλις 100 μέτρα γι' αυτό πήρε και το όνομα της πηγής. Δεχόταν για την κίνηση του όλη την ποσότητα του νερού γι' αυτό είχε μεγάλη δύναμη και μπορούσε ταυτόχρονα να γυρίσει δυο φτερωτές με δυο σιφούνια. Η μια φτερωτή κινούσε τις μυλόπετρες που άλεθαν το σιτάρι κι η άλλη τις μυλόπετρες που άλεθαν το κριθάρι. Παρόμοιος σε δυναμικότητα ήταν και ο πιο κάτω μύλος «Γιατρός» γιατί και αυτός είχε δυο σιφούνια με δυο φτερωτές που άλεθαν ταυτόχρονα σιτάρι και κριθάρι αφού δεχόταν και αυτός όλη την ποσότητα του νερού της πηγής.

Εδώ πρέπει να αναφέρουμε τα ακόλουθα για να πάρει ο αναγνώστης την ιδέα των δυο δυνατών νερόμυλων της Κυθρέας, ενώ όλοι οι άλλοι νερόμυλοι μόνο ένα σιφούνι με μια φτερωτή είχαν και άλεθαν ένα μόνο είδος σιτηρών.

Το νερό της πηγής μόλις ξέφευγε από την κίνηση του μύλου Κεφαλόβρυσου χωριζόταν αμέσως με χαραή σε δυο αρτηρίες μια στην αριστερή και μια στη δεξιά μεριά με κατεύθυνση τη Χαρδακιώτισσα. Ο διαχωρισμός τούτος ήταν αναγκαίος για να δώσει τη δυνατότητα εγκατάστασης περισσότερων νερόμυλων που ήταν τόσο πολύτιμοι και να μπορέσει το νερό να αρδεύσει όλη την περιοχή της Συρκανιάς πράγμα που δε θα επιτυχάνετο με μια μόνο διακλάδωση.

Στην αριστερή μεριά βρίσκονταν οι μύλοι:

- 1 Κεφαλόβρυσος,
- 2 Παρτελεμές
3. Συρκάνος

4. Μύλος της Στράτας
5. Μύλος του Ποταμού
6. Μύλος της Συκαμιάς
7. Μύλος της Τερατσίας.

Στη δεξιά μεριά που προχωρούσε στα «Πλατανούθκια και στους Χ'Πιερίδες» βρίσκονταν οι μύλοι:

8. Μύλος του Αμπελιού
9. Μύλος της Ελιάς
10. Μενεβύσος
11. Πάνω Ρηάτικος
12. Κάτω Ρηάτικος
13. Μύλος του Λουτρού

Μετά το μύλο του Λουτρού υπήρχαν τα δήμετα, το μεγάλο και το μικρό όπου ενώνονται τα νερά και των δυο αρτηριών. Τα δήμετα έκλειαν με σιδερένια πόρταλλα που ανοίγονταν σε καιρό ραγδαίων βροχών και τα νερά της πηγής διοχετεύονταν στον παρακείμενο «Ξεροπόταμο» που προχωρούσε εκτός κατοικημένης περιοχής κι έφθιαν στον κάμφο για άρδευση των σιτηρών. Έτσι αποφεύγονταν καταστρεπτικές πλήμμυρες και μοθεύσεις των μύλων που είχαν αποτέλεσμα την αδράνεια των μύλων και υποβολή των μυλωνάδων σε εργατικά έξοδα για το καθάρισμα της μόθης από τους ποταμούς.

Από τα δήμετα το νερό της πηγής έφθιαν στο μύλο. 14. Γιατρό που όπως έχει αναφερθεί πιο πάνω ήταν της ίδιας δυναμικότητας με το μύλο Κεφαλόβρυσος. Και οι δυο τους μετά την παρακμή των μύλων κατόρθωσαν όχι μόνο να επιβιώσουν αλλά και να αναβαθμιστούν, αφού ο Γιατρός το 1948 έγινε ένα σύγχρονο ελαιοτριβείο ο δε Κεφαλόβρυσος ένα υπερσύγχρονο εργοστάσιο

αλευροποιίας.

Μετά το Γιατρό το νερό χωριζόταν σε 2 αρτηρίες με χαραή που λεγόταν «Τραππερό» γιατί αυτή ήταν καθισμένη πάνω σε διπλό γεφύρι που επερνούσαν οι απαλότες στο μύλο Κορόμυλο και στο Γιατρό όπως και οι ιδιοκτήτες στα παρακείμενα κτήματά τους.

Η αριστερή αρτηρία προχωρούσε για να δώσει δύναμη στους μύλους και να ξεχωρισθούν με χαραή απ' αυτή τα κατέμια που θα ποτίσουν την περιοχή της Κυθρέας, της Βώνης και του Μπέη Κιογιού και να δώσει ακόμη κίνηση στους μύλους:

- 15 Μαχαιράς
16. Βούππος
17. Ξυλεύρικός
18. Τρινάλης
19. Μαρμαρέτης.

Στη δεξιά αρτηρία που προχωρούσε για να ξεχωρίσουν οι νομές των γειτονικών χωριών της Κυθρέας βρίσκονταν οι μύλοι:

20. Κορόμυλος
21. Πλουμίστης
22. Αλακάτα Καπάμν
23. Συρκανούδι
24. Καραμεμέτης
25. Μαρρής
26. Στέφανος
27. Κορώνας
28. Χάβρικα Αντωνάτζη
- 29 Πετονάτζι
- 30 Μύλος του Χρυσοστόμου. Σ' αυ-

τούς να προστεθούν και οι δύο διπλοί (Κεφαλόβρυσος και Γιατρός) συμπληρώνονται οι μύλοι σε 32.

Ο νερόμυλος «Κεφαλόβρυσος» είχε αγοραστεί από το Νικόλα Χ" Μοιραίο πιθανό το 1910 που τον εκμεταλλεύετο ο ίδιος με υπεύθυνο το γιό του Χριστάγγελο. Μεγάλη πελατεία προσέλκυε από τα χωριά Άγιος Αμβρόσιος και Καλογραία. Μετά το θάνατο του Νικόλα Χ" Μοιραίου οι κληρονόμοι του Χριστάγγελος και Χαράλαμπος Χ" Μοιραίου ο Μουσουλιάτης και ο Χριστόδουλος Κωνσταντίνου (Ττερλικκάς) τον πούλησαν στο Χρίστο Χριστίδη το 1948 για £2.100.

Όταν τον αγόρασε ο Χριστίδης ο σιταρόμυλος μόνο ήταν πάνω σε ξύλινο πάγκο ενώ ο κριθαρόμυλος βρισκόταν ακόμη στο πάτωμα κι έπαιρνε την κίνησή του απ' ευθείας από τη φτερωτή. Οι φτερωτές όπως και τα σιφούνια ήταν ακόμη από ξύλο. Ο Χρ. Χριστίδης έκλεισε το ένα σιφούνι κι έβαλε φτερωτή μεταλλική. Ακόμη έκαμε εκτεταμένες επιδιορθώσεις στο κτίριο και έκτισε νέο δωμάτιο στο οποίο ετοποθέτησε μηχανή εμφιαλώσεως αναψυκτικών, γαζόζας που ελειτούργησε από το 1949-55. Ήταν η εποχή του μοναδικού αναψυκτικού η γαζόζα και είχε ευρεία κατανάλωση. Προμήθευε αναψυκτικά όχι μόνο στην Κυθρέα και τα γειτονικά της χωριά, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Μεσαορίας και στον Άγιο Αμβρόσιο και Καλογραία. Το εξαίρετο νερό του Κεφαλόβρυσου με το οποίο κατασκευάζονταν συνέτεινε να έχουν ιδιαίτερη προτίμηση. Ο Χρίστος Χριστίδης απασχολούσε στην υπηρεσία του το Νίκο Τσακό από τα μέρη της Αμμοχώστου και τον Ανδρέα Σάββα Παντέλα από την Κυθρέα.

Στην αρχή της δεκαετίας του '50 είχε κυκλοφορήσει σ' όλη την Κύπρο η Coca

Cola προϊόν εξαιρετης ποιότητας και άριστης γεύσης, οι γαζόζες εγκατελείφθηκαν και αποκλειστική προτίμηση είχε το νέο αναψυκτικό.

Αυτή την εποχή που οι γαζόζες είχαν μεγάλη κρίση ο Χρίστος Χριστίδης συνεργάζεται με τους αδελφούς του Γεώργιο και Σάββα και κάμνουν νέες μετατροπές στον Κεφαλόβρυσσο. Προσθέτουν καινούργιους πάγκους, αντικαθιστούν τις μυλόπετρες με γαλλικές για το σιτάρι και συνθετικές για το κριθάρι και κάνουν εγκατάσταση πλυντηρίου των σιτηρών με στεγνωτήρι. Το σιτάρι έπεφτε σε μεγάλη λεκάνη με άφθονο νερό και αφαιρούνταν απ'αυτό οι πέτρες γιατί σαν βαρύτερες εμαζεύονταν στον πυθμένα της λεκάνης ενώ το πλυμένο σιτάρι επροχωρούσε στο στεγνωτήρα παρασυρόμενο από το νερό. Μετά το πλύσιμο το ακάθαρτο νερό εδιοχετεύετο στον ποταμό με αποτέλεσμα τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Οποσδήποτε όμως με την εγκατάσταση τούτη του πλυντηρίου - στεγνωτηρίου αποφεύχθηκε κόπος υπερβολικός με το πλύσιμο από ανθρώπινο χέρι και εξοικονομήθηκε αρκετός χρόνος στην μεταποίηση του σιταριού σε άλευρο.

Με το συνεταιρισμό των τριών αδελφών ο Κεφαλόβρυσσος λειτούργησε σαν πετρόμυλος μέχρι το 1956. Παράλληλα συνέχισε τη λειτουργία γραφείου στη Λευκωσία για τη διάθεση του αλεύρου. Το γραφείο τούτο είχε ιδρυθεί προηγουμένως στην περιοχή Παλαιού Δημαρχείου σε οδό παράλληλη της οδού Ερμού από τα δυο αδέρφια Χρίστο και Γιώργο. Πρέπει ακόμη να αναφερθεί πως ο πατέρας τους Παύλος Χριστίδης είχε ιδιόκτητο το μύλο της Ελιάς, εμπορεύετο το αλεύρι, εκμεταλλευόμενος τη λειτουργία του μύλου με τακτικό προσωπικό. Απέθανε νέος σε ηλικία 48 χρονών και μετά το θάνατό του οι γιούδες του Χρίστος

και Γιώργος αγόρασαν το μύλο της Τερατοιάς και ήταν εμπορευόμενοι το αλεύρι. Το γραφείο συνέχισε και με το συνεταιρισμό των τριών Χρίστου, Γιώργου και Σάββα. Δίπλα στο γραφείο υπήρχε αποθήκη για την εξυπηρέτηση ψωμάδων και μπακκάληδων τόσο από τη Λευκωσία όσο και από την ύπαιθρο. Για τακτικούς πελάτες ψωμάδες στη Λευκωσία και στα χωριά εγένετο η παραλαβή αλεύρου απ' ευθείας με αυτοκίνητα από τα μύλο στον τόπο.

Το έτος 1956 οι τρεις συνεταιίροι απεφάσισαν να εκσυγχρονίσουν τον αλευρόμυλο με νέα μηχανήματα κυλινδρομύλου και μάλιστα η εγκατάσταση τούτων να γίνει στο κτίριο του Κεφαλοβρύσου αφού προηγουμένως γίνουν οι αναγκαίες τροποποιήσεις και βελτιώσεις στο κτίριο και προσαρμοσθεί για την άνετη εγκατάσταση των νέων μηχανημάτων. Προτιμήθηκε το νέο εργοστάσιο αλευροποιίας να γίνει στην Κυθρέα με την προοπτική πως ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί μαζί με τον ηλεκτρισμό και η δύναμη του νερού για εξοικονόμηση καυσίμων. Δυστυχώς η ιδέα αυτή με την απόσπαση σημαντικής ποσότητας νερού από την πηγή για ύδρευση 13 χωριών της Ανατολικής Μεσαορίας, εγκαταλείφθηκε, γιατί ολιγόστευσε το νερό και η δύναμη του ελαττώθηκε και η συμβολή του στην κίνηση του εργοστασίου ήταν ελάχιστη.

Τα νέα μηχανήματα του κυλινδρόμυλου παρηγγέθηκαν στο γαλλικό εργοστάσιο SOCAM. Τα σχέδια της οικοδομής έγιναν με βάση τις διαστάσεις του υφισταμένου κτιρίου από αρχιτέκτονα της SOCAM και οι υπολογισμοί και η επίβλεψη από τον πολιτικό μηχανικό Κωνσταντίνο Ιωαννίδη από τη Λευκωσία. Εργοδηγός από την αρχή μέχρι το τέλος της οικοδομής ήταν ο Σάββας Χρυσσοστόμου και χρησιμοποιήθηκαν άριστης ποιότητας υλικά.

Η μια πλευρά του κτιρίου απετελείτο από πέντε πατώματα συνολικού ύψους 17 μέτρων και σ' αυτή ήταν εγκατεστημένα τα καθαριστήρια. Δύο πατώματα και μπαλκόνι διατέθηκαν για τον κυλινδρόμυλο με τα 6 κύλινδρα και τα 3 plansisters στο πρώτο πάτωμα και σιμιδαλιέρα.

Η εγκατάσταση των μηχανημάτων έγινε από το Γάλλο μηχανικό του εργοστασίου Francois Secco.

Η δυναμικότητα του μύλου ήταν 36 τόνοι αλεύρου στο 24ωρο, ενώ εκείνη των καθαριστηρίων ήταν διπλάσια δηλ. 72 τόνοι στο 24ωρο.

Ικανότης παραλαβής σιταριού σε χύμα 15 τόνοι την ώρα. Σιλό καθαρισμένου σιταριού 70 τόνοι. Σιλό αλεύρου 30 τόνοι. Σιλό ακατέργαστου σιταριού 70 τόνοι. Σιλό ακατέργαστου σιταριού χωρητικότητας 140 τόνοι. Τα πλυντήρια του καθαρίσματος του σιταριού αντικαταστάθηκαν το 1969 με νεώτερα καθαριστήρια με ξηρό καθαρίσμα.

Ο διαχωρισμός της πέτρας εγένετο με ειδικό μηχάνημα η λειτουργία του οποίου είχε βάση τη φυγόκεντρο δύναμη. Άλλες ξένες ουσίες που είχε το σιτάρι αφαιρούνταν όλες με άλλο μηχάνημα δια της τριβής και δια ρεύματος αέρα σε τρόπο που στο τέλος το σιτάρι ήταν πιο καθαρό και από εκείνο που έβγαινε με το παλιό σύστημα του πλυσίματος. Εκτός τούτου με το νέο σύστημα απεφεύγετο το ακάθαρτο νερό που διοχετευόταν στον ποταμό που μόλυνε το περιβάλλον. Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως το νεοσύστατο τούτο εργοστάσιο ήταν το πρώτο που εχρησιμοποίησε τέτοια μηχανήματα νέου τύπου καθαρίσματος σ' όλη την Κύπρο.

Επίσης ο αλευρόμυλος του εργοστα-

σίου στην Κυθρέα ήταν το πρώτο υποστατικό που πλεκροδοτήθηκε στην Κωμόπολη. Τούτο συνέτεινε πολύ να πλεκροδοτηθεί η Κυθρέα πολύ πιο ενωρίτερα απ' ότι ανεμένετο.

Παρ' όλο που σήμερα εδώ και 20 σχεδόν χρόνια ευρίσκεται υπό την κυριότητα των Τούρκων εισβολέων όπως και όλη η κατελημμένη περιοχή της Κύπρου μας, εντούτοις νόμιμοι ιδιοκτήτες του εργοστασίου εξακολουθούν να είναι τα τρία αδέρφια Χρίστος, Γεώργιος, Σάββας που το ίδρυσαν και κατέβαλαν κόπους και θυσίες για να φθάσει στο στάδιο της πλήρους λειτουργίας του. Έκαστος δικαιούται το 1/3 του εργοστασίου.

Μια ακόμη λεπτομέρεια που αξίζει ν' αναφερθεί για να δειχθούν οι αντιξοότητες και οι ταλαιπωρίες μέχρις ότου φθάσει στο στάδιο που το βρήκαν και άρπαξαν οι πειρατές της Άγκυρας και το καρπώνεται κατά παράβαση θείων και ανθρώπινων νόμων.

Όταν αγοράστηκαν τα μηχανήματα από τη Γαλλία και εισήχθηκαν στην Κύπρο, ο Άγγλος διευθυντής του Τμήματος Εμπορίου και Βιομηχανίας εθεώρησε την αγορά από τη Γαλλία σαν μπουκοτάρισμα των Αγγλικών προϊόντων. Ήταν τότε η εποχή του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ '55-59 και υπήρχε σχέδιο παθητικής αντίστασης από μέρους όλου του Κυπριακού Ελληνισμού ενάντια στα αγγλικά προϊόντα με απαίτηση του αρχηγού Διγενή.

Μα η ενδιαφερόμενοι ιδιοκτήτες προσπάθησαν να πείσουν το διευθυντή ότι το γαλλικό εργοστάσιο προτιμήθηκε για τις ευκολίες που παρείχε στους αγοραστές σχετικά με τις πληρωμές τις οποίες καθόρισε να εξοφληθούν σε 5 χρόνια, πράγμα που τα αγγλικά εργοστάσια αρνήθηκαν να κάμουν σε τόσο μακρό διάστημα. Ήταν όμως αμε-

τάπειστος και ψάχνοντας βρήκε κάποιο σχετικό κανονισμό και τους υποχρέωσε να εξοφλήσουν όλο το χρέος σε 18 μήνες. Η απαίτηση τούτη δυσκόλεψε αφάνταστα τα περιθώρια του δανεισμού. Κατόπιν πολλών προσπαθειών κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν δάνεια από διάφορους και διευθέτησαν την όλη εξόφληση σε 18 μήνες.

Η μεταποίηση του σιταριού που γινόταν στο εργοστάσιο παρήγαγε 4 είδη προϊόντων: κοινό αλεύρι, σιμιδάλλι, φαρίνα και πίτυρο. Ήταν όλα εξαιρετικά και είχαν ιδιαίτερη προτίμηση. Στο εργοστάσιο παρέμεινε ο Χρίστος Χριστίδης που επέβλεπε τα μηχανήματα και όλη τη λειτουργία του εργοστασίου. Επέβλεπε ακόμη το προσωπικό του εργοστασίου. Οι άλλοι δυο συνεταιρεί Γεώργιος και Σάββας εργάζοντο επί των πωλήσεων ο ένας στο γραφείο για την πόλη της Λευκωσίας και ο άλλος στην αποθήκη για τις πωλήσεις στα χωριά.

Ήταν πραγματικά μια επιχείρηση με περιορισμένα κέρδη εξαιτίας των διατιμήσεων και του ελέγχου από την Κυβέρνηση, αλλά σίγουρα και σταθερά. Εξαρτώντο τα κέρδη πολύ από τον κύκλο πελατείας που μπορούσαν να κινηθούν. Μεγάλη πελατεία απέκτησαν οι Χριστίδηδες την περίοδο της Τουρκανταρσίας του 63 - 64. Λόγω της αναταραχής που προκάλεσαν τότε οι Τούρκοι όλα τα αλευροποιεία της Λευκωσίας σταμάτησαν τη λειτουργία τους σε αντίθεση με το εργοστάσιο της Κυθρέας που ειργάζετο ασταμάτητα γιατί δεν υπήρχε κανένας φόβος. Όλα αυτά τα κέρδη διετίθεντο για αποπληρωμή των δανείων, για απόσβεση μηχανημάτων και αυτοκινήτων και για αντικατάσταση μηχανημάτων και μοτέρων συστημάτων όπως του καθαρίσματος διατριβής και της φυγοκέντρου δυνάμειως.

Το προσωπικό που απασχολείτο στο

εργοστάσιο ήταν οι σιωφέρηδες Λοΐζος Γεωργίου Νικολαΐδης και Κώστας Σοφοκλέους (του Σοφόκλη της Πίνιας), ο Μιχάλης Λάρτας, ο Γαδουρκώτης, ο Μιχάλης Καλογήρου, από την Κυθρέα, ο Σάββας Ρήγας, ο Γεώργιος Χ' Μάρκου, ο Γιάννης Παυλίδης και οι τρεις από το Παλαιχώρι.

Υπεύθυνος αρχικά για τα μηχανήματα και για τη λειτουργία του εργοστασίου ήταν ο Δημήτρης Αρετής από τη Συρία που εργάσθηκε για 4 - 5 χρόνια. Μετά απ' αυτό ανέλαβε ο Γλαύκος Παπαγιάννης από το Δίκωμο. Μόλις τέλειωσε το Γυμνάσιο στάλθηκε με υποτροφία του εργοστασίου στη Γαλλία και ειδικεύτηκε για 2 χρόνια στη Σχολή Αλευροποιίας στο Παρίσι για τη λειτουργία του μύλου. Μετά τη συμπλήρωση της ειδικεισής του ανέλαβε τα καθήκοντά του στο εργοστάσιο, όπου παρέμεινε μέχρι της εισβολής.

Το εργοστάσιο τον καιρό που κτίστηκε στοίχισε με τιμές της δεκαετίας του 50 £40.000.

Μηχανήματα - Ηλεκτρικά, Μοτέρ, εγκώριες κατασκευές £28.000

Έξοδα οικοδομής 12.000

Ολικό 40.000

Το εργοστάσιο λειτούργησε από τις 28. 2.1958 - 14.8.74 λειτούργησε περίπου 16.5 χρόνια.

Τα πιο πάνω κόστη του εργοστασίου των £40.000 μηχανήματα και οικοδομή είναι με τις τιμές της δεκαετίας του 50. Εάν έλθουμε στις τιμές του 1974 που το βρήκε η εισβολή η αξία του εργοστασίου ανατιμάται τουλάχιστο στο τριπλάσιο από την αρχική του αξία δηλ. τις £120.000.

Το εργοστάσιο λειτούργησε 16.5 χρόνια μέχρι την εισβολή. Μάλιστα τον καιρό της Τουρκανταρσίας με εντατική λειτουργία

και διευρημένη πελατεία. Τα κέρδη όλα διετίθεντο για δάνεια, απόσβεση μηχανημάτων και αυτοκινήτων και αντικατάσταση μηχανημάτων και συστημάτων. Υπολογίζοντας όλα τούτα μαζί με την υπεραξία όλων των ειδών κατά 2,5 φορές μέχρι την εισβολή φθάνουμε στο ασφαλές συμπέρασμα η αξία του εργοστασίου φθάνει τις £300.000. μαζί το στοκ που ήταν γεμάτα όλα τα Cilo σε ακατέργαστο σιτάρι και σε καθαρισμένο και σε είδη αλεύρου. Μα στα 20 χρόνια που πέρασαν από την εισβολή μέχρι σήμερα με την ανατίμηση όλων των ειδών στο τριπλάσιο καταλήγουμε συμπερασματικά πως η αξία φθάνει τις £900.000

Το πιο τραγικό για τους συνεταίρους της αλευροποιίας είναι εγκαταλείποντας το εργοστάσιο δεν είχαν ούτε σε Τράπεζα ούτε στο χέρι ρευστό χρήμα. Αντί ρευστού χρήματος άφηναν τα Cilo γεμάτα σε σιτάρι και άλευρα, και μερικά τιμολόγια που παρέδωσαν σε πελάτες άλευρα είτε με πίστωση είτε σε πρόσφατο χρόνο και δεν εισπράχθηκαν. Και όμως αν και είχαν καταγραφή των ονομάτων με τα σχετικά μπλόκ ανείσιπρακτων τιμολογίων κανένας δεν προθυμοποιήθηκε να πληρώσει την υποχρέωση που είχε. Και τούτοι μερικοί είναι μη πληγέντες από την εισβολή.

Σύμφωνα με πληροφορίες από εγκλωβισμένους που απελύοντο τότε κι έφθάναν στις ελεύθερες περιοχές, οι Τούρκοι προέβησαν σε αρπαγές από τα αποθηκευμένα στο εργοστάσιο προϊόντα. Αυτοκίνητα φορτώνονταν με σιτάρι κι άλευρα που μεταφέρονταν σε διάφορα μέρη της κατελημμένης περιοχής. Ένα μεγάλο μερίδιο αλεύρου παραλήφθηκε από το εργοστάσιο για παρασκευή ψωμιού για τους 600 περί-

που Ε/Κυπρίους άνδρες και γυναίκες που μεταφέρθηκαν από τους Τούρκους στη Βώνη και παρέμειναν εγκλωβισμένοι μέχρι 4 μήνες μετά την εισβολή. Καθημερινά αυτοκίνητο από τη Βώνη με 5 - 6 εγκλωβισμένους παραλάμβανε το άλευρο και το μετέφερε στη Βώνη. Συστάθηκαν τότε συνεργεία από γυναίκες εγκλωβισμένες που παρασκεύαζαν ψωμιά σε σπίτια της Βώνης και έτρεφαν μ' αυτά όλους τους εγκλωβισμένους.

Σύμφωνα με πληροφορίες που είχαν οι ιδιοκτήτες του εργοστασίου οι Τούρκοι μετέφεραν ειδικούς από την Τουρκία και έθεσαν σε λειτουργία τούτο από τους πρώτους μήνες της εισβολής.

Κόποι και μόχθοι μιας ολόκληρης ζωής τριών οικογενειών γίνονται λάφυρα πολέμου των πειρατών της Άγκυρας μα η αδικία τούτη συνεχίζεται για 20 σχεδόν χρόνια και δε τελειώνει γιατί οι ισχυροί της γης αντί να δικαιώσουν το θύμα της τραγωδίας επιβραβεύουν τον θύτη και με τις ενέργειες τους προσπαθούν όσα με τη δύναμη των όπλων άρπαξε να τα νομοποιήσουν στον εισβολέα, διαινίζοντας έτσι την προσφυγιά των 200 χιλιάδων Ε/κ προσφύγων.

Υπεράνω όμως όλων τούτων υπάρχει ο δικαιοκρίτης Δημιουργός. Το δίκαιο όλο είναι με το μέρος των αδικουμένων, των ανθρώπων, που διώχθηκαν από τα σπίτια και τις περιουσίες τους από τον Ασιάτη επιδρομέα. Το δίκαιο μπορεί να καταπατείται σήμερα από τους ισχυρούς της γης. Θα έλθει όμως ο Πανάγαθος να το αποδώσει γιατί αργεί αλλά δε λησμονεί να το αποκαταστήσει οπότε οι κρατούντες σήμερα τα εδάφη μας εκόντες άκοντες θα τα εγκαταλείψουν και θα αποκατασταθούν στα σπίτια και τις περιουσίες τους οι νόμιμοι ιδιοκτήτες τους.

Σημ: Αρκετές πληροφορίες για την μελέτη που αυτή πήρα από τους συγχωριανούς μου κ.κ. Σάββα Χριστίδη και Κώστα Αιμιλιανίδη τους οποίους ευχαριστώ.